

fahs

FAHS NUMMER 3 SEPTEMBER 1998

Hvornår har du sidst skaffet et nyt medlem til FAHS?

Bestyrelsen har besluttet at sætte hvervning af nye medlemmer som Historisk Samfunds vigtigste aktivitet i efteråret. Dette betyder selvfølgelig ikke, at du som medlem skal undvære alle de andre spændende aktiviteter som FAHS-bladet, vore udflugter og årbogen. Tværtimod. Vore gamle som nye medlemmer skal netop føle, at de ganske enkelt ikke kan undvære at være medlem af Historisk Samfund. Og vore aktiviteter er den bedste salgsvare, vi har. Derfor velkommen til et aktivt efterår med Frederiksborg Amts Historiske Samfund. Bestyrelsens forskellige udvalg har i løbet af sommeren arbejdet på, at vore medlemmer gennem Historisk Samfund kan få nogle rigtig gode oplevelser, og du kan glæde dig til både vor efterårsudflugt til Frederiksværk og en udflugt til Roskilde, som FAHS arrangerer i samarbejde med Farum Lokalhistoriske Forening. Så kære medlem. Støt op om din forening. Deltag i vore arrangementer og reklamer for FAHS i din vennekreds og i din familie. I dette FAHS-Blad har vi genoptrykt vor flotte medlemsbrochure »FAHS - fordi lokalhistorien også skal ses i et lidt større perspektiv«. Brochuren er lige til at tage ud af bladet. Brug den til at reklamere for Historisk Samfund. Velkommen til et aktivt efterår med FAHS

Med venlig hilsen P.b.v Henrik A. Bengtsen Formand

fahs

FAHS er et medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund og udkommer 4 gange årligt: 1. marts, 15. maj, 1. september og 1. december. Deadline er 1 måned før udgivelsesdatoen. Artikler til bladet sendes til FAHS, Helsingør Kommunes Biblioteker, att. Eva Stennicke, Lundegade 13, 3000 Helsingør. Tlf: 4928 3622, fax: 4928 3627. E-mail: eva.stennicke@helsingborg.mail.telia.com Medlemskab og kontingent: Helsingør Teaterforening, Havnepladsen 1, 3000 Helsingør. Telefon: 4920 0811.

REDAKTION

Bibliotekar
Eva Stennicke
(ansvarshavende red.),
Museumsinspektør
Lars Bjørn Madsen

Tryk: A-print,
Espergærde
Lay-out, sats og
tilrettelæggelse:
Lars Bjørn Madsen

Et slag med en knippel, så han falder død om

af *Bent Skov Larsen*

Den 2. august 1997 var det 100 år siden Kystbanen åbnede. Loven om en statsbane mellem Klampenborg og Helsingør blev vedtaget og underskrevet d. 8. maj 1894. I de følgende år blev banen anlagt. Til dette arbejde medgik der megen arbejdskraft, da alt skulle udføres med skovl, spade og trillebør. Også dengang beskæftigede man udenlandsk arbejdskraft, der blev nemlig ansat en del svenske arbejdere ved anlægget. Mødet mellem disse »jernbane bisser« og den lokale befolkning foregik ikke altid lige fredeligt; det kan der læses om i Fredensborg Avis foråret 1896.

Søndag aften d. 12. april ved ni-tiden var nogle unge fra Torpen sammen med svenske arbejdere fra Kystbanen på vej ud af Dageløkkevej stærkt støjende. I Dageløkke gik de ind i en gård der tilhørte gårdejer Peter Nielsen for at give en af karlene bank. Da gård ejeren ikke var hjemme, fik en af tjenestepigerne på gården tilkaldt Søren Nielsen, der var parcellist i Langstrup, han befandt sig denne aften hos købmanden i Dageløkke. Han gik med pigen hen på gården, men idet han kommer ind gennem porten til gårdspladsen, får han et slag med en knippel, så han falder død om. I avisen står der mandag d. 13. april føl-

gende: »Den, der gav det dødbringende slag, var den svenske Jordarbejder Jens Erik Johannsen, der senere til nogle Bekendte udtalte, at »Nu havde han givet en Dansker en ordentlig en på Skallen, saa han holdt sig nok i Skindet foreløbig«. Urostifterne gik herefter bort uden at ane, at Søren Nielsen var død. De tililende Folk fik hurtigt tilkaldt en Læge, men denne kunde kun meddele, at Døden straks var indtrådt.«

I de følgende dage beretter avisen om jagten på morderen og om Søren Nielsens begravelse fra Humlebæk kirke. Svenskeren var fredag før blevet afskediget fra sit arbejde på Kystbanen. Han var ikke på sit logi i Sletten, da han blev eftersøgt der. Politiet formodede at han måske havde fået en fisker til at sejle sig over sundet, eller at han strejfede omkring i omegnens skove. De af urostifterne man havde fået fat på, blev indsat i Fredensborg arresthus.

I avisen står der den 14. april: »Noget nyt om den triste Affære foreligger der ikke. Endnu i Dag ved Middagstid var Drabsmanden ikke anholdt. Man havde ikke rigtig nogen Anelse om hvor han befandt sig og store Styrker fra Hørsholm og Helsingør gennemsøgte Lave Skov, men uden Resultat.«

Morderens signalement var: »Stor og kraftig bygget, blond, iført Arbejdstøj, sort Hue og bærer Træsko«. Om den dræbte står at læse: »Søren Nielsen var en afholdt, ædruelig og flittig Mand, der forsørgede sine to gamle Forældre samt Hustru og fire Børn, der nu er ladte tilbage i Fattigdom«. Allerede onsdag blev morderen fundet på et loft i et hus ved Nivaa. »Efter tre dages Jagt paa den ulykkelige unge Mand, Jens Erik Andreasson, som i Hidsighed og under Indvirkning af Spiritus afvigte Aften blev en Manddræber, er det omsider lykkedes Politiet at fange ham. Politiasistent ved Kystbaneanlægget Mortensen Espergærde og Politibetjent Grønholm opdagede ham Onsdag Eftermiddag i et Hus ved Nivaa paa et Loft, hvor han laa gemt i Halmen. Man trak ham frem og Jagede fulgte villigt med, sulten, forkommen og nedtrykt som han var. Siden Mandag Morgen, havde han kun faaet to Stykker Mad at spise, hvilken Mad han havde bragt med fra sit Logis. Under sikker Bevogtning førtes Andreasson til Fredensborg, hvor han straks afgav fuldstændig tilstaaelse om, at det var ham, der havde ført det dræbende Slag mod Søren Nielsen. Paa Forespørgsel om, hvorvidt der var nogen der havde skjult, været Vidende om hans Opholdssted i Nivaa eller givet ham Føde, svarede han bestemt nej. Konfrontation med den dræbtes Lig har ikke fundet sted, da Drabsmanden erklærer, at han ikke kender og ikke har kjendt den Døde.« Torsdag d. 16. april bliver den dræbte begravet: »I Hum-

lebæk, i Dauglørke og i Omegnen var Flaget hejst på halv Stang i Gaar, i Anledning af Parcellist Søren Nielsens Begravelse, og fra Nær og Fjern vare Slægt og Venner af den Afdøde samt Folk, der ønskede at bevidne den tilbageblevne Familie Sympati og Deltagelse strømmede til Humlebæk Kirke, hvorfra Begravelsen foregik.« Ved kisten talte residerende kapellan Kismeyer.

Den 18. april blev første retsmøde afholdt i Fredensborg. Af forhøret fremgik at tiltalte havde stillet sig op i portens ene side, mens en anden svensker Holmquist stillede sig i den anden side. De skulle så i forening slå løs på den, der vovede sig gennem porten. Da Søren Nielsen kom, var det Andreasson, der kom til at tilføje ham det dræbende slag. Alle karlene var bevæbnet med knipler, og dem ønskede myndighederne skaffet til veje. Det blev endvidere oplyst, »at Karlene fra Torpen forinden de begav sig til Daugelykke, havde nydt en Del Drikkevarer. Daugelykkekarlene vare ligeledes berusede« Mordsagen var temmelig enkel, og allerede den 4. maj kunne forhørene afsluttes. Dømmen faldt en månedstid senere. 11. juni læses der om sagen for sidste gang: »Ved Kronborg Østre Birks Ekstraretsdom er den Karl der begik Drabet i Daugelykke for nogen Tid siden, bleven anset med Forbedringshusarbejde i 4 Aar. Nogle andre Personer ere under samme Sag idømt Vand- og Brødstraffe for Forsøg paa Vold«. Dagen efter bliver fangen afsendt til Vridsløselille statsfængsel.

fahs

-fordi
lokalhistorien
også skal ses
i et lidt større
perspektiv !

Frederiksborg Amts Historiske Samfund

Hvad er FAHS?

Frederiksborg Amts Historiske Samfund er det fulde navn for den over 90 år gamle historiske forening. Da denne blev stiftet i året 1906, og året efter udsendte den første årbog, var det noget af en nyskabelse i vort område. Allerede den første årbogs artikler spændte bredt både geografisk og emnemæssigt, og foreningens arbejdsområder var hermed næsten stukket af. Frederiksborg Amts Historiske Samfund søger at udbrede kendskabet til amtets og de enkelte egnes historie, bl.a. i et nært samarbejde med de andre lokalhistoriske institutioner. Gennem de mange år, FAHS har bestået, har medlemmerne gennem årbøgernes artikler, ved en række foredragsaftener, samt på udflugter kunnet erhverve sig et indgående kendskab til de mange spændende historiske steder og begivenheder i Frederiksborg Amt. Og sådan er det stadig.

Hvorfor en amts-historisk forening?

Frederiksborg Amts Historiske Samfund kan betragtes som fællesnævneren for de mange lokalhistoriske foreninger, som findes i amtet. Lokalhistorien set i et lidt større perspektiv, hvor amtets ganske særegne kulturhistorie tages under behandling. Fra de ældste tider har vor del af Sjælland jo været noget særligt. Først klostrenes, så kongernes gods. Så blev det bønderne, fiskerne, landliggerne og bymennesket, der tog over. Et Nordsjælland spækket med kulturhistorie og landskabelig skønhed, som fra slutningen af det 18. århundrede blev en værdifuld

del af malerkunstens verden. Et blik i nogle af de mange årbøger fra FAHS fortæller med al tydelighed, at hver del af amtet har meget til fælles, og de enkelte lokalområder har meget at fortælle hinanden. Et medlemskab af FAHS er derfor et godt supplement til medlemskabet af din lokalhistoriske forening. FAHS samler din historie til vor historie!

Som medlem modtager du årbogen »Fra Frederiksborg Amt« samt medlemsbladet FAHS.

Årbogen, der er udkommet siden 1907 (årbog 1906), behandler lokalhistoriske, arkæologiske og personalhistoriske emner med tilknytning til Frederiksborg Amt i form af et antal større eller mindre artikler i hver årgang. Ældre årgange af den eftertragtede årbog kan købes så længe oplag haves. Medlemsbladet FAHS udkommer 4 gange om året og indeholder foruden mindre artikler, boganmeldelser og nyheder, information om, hvad der sker i de andre lokalhistoriske foreninger og museer af interesse for vore medlemmer. I medlemsbladet har du mulighed for at videregive din lokalhistoriske viden til de øvrige medlemmer i form af artikler eller mindre notitser.

Besøg de mere eller mindre utilgængelige steder i Amtet!

Et par gange om året arrangerer FAHS udflugter til historisk spændende steder, primært i Frederiksborg Amt, f.eks. monumenter, kirker, slotte, herregårde, landsbyer og købstæder, vejanlæg, skove, udgravninger m.m. Det tilstræbes, at vore medlemmer får adgang til de steder, der normalt er lukket for publikum.

Hvad koster det at være medlem af FAHS?

For et årligt kontingent på kun 120 kr. modtager du årbogen og får desuden medlemsbladet FAHS tilsendt 4 gange om året.

Der er endnu flere grunde til at være medlem af FAHS!

Vi lever i en tid, hvor mange små enheder forsvinder. - Tænk blot på kommunesammenlægningen i 1970. Det er naturligt, at interessen for egnshistorie i disse år er stærkt voksende, og det er af stor betydning, at man søger at samle og bevare oplysninger om det som har været. I vor tid går udviklingen så stærkt, at de enkelte egenes særpræg er i fare for at forsvinde eller gå i glemmebogen. Det er klart, at jo flere medlemmer, der slutter op om de lokalhistoriske foreninger, jo flere ideer, initiativer og områder kan vi arbejde med. Netop Frederiksborg Amts Historiske Samfund søger at samle interessen for hele vort amt. Det er vigtigt at vi også kommer lidt uden for bymuren!

Hvordan får jeg mere at vide om FAHS?

Ønsker du yderligere oplysninger om FAHS og Historisk Samfunds medlemsaktiviteter før du melder dig ind, er du velkommen til at kontakte FAHS's formand Henrik A. Bengtsen på telefon 4913 4331 eller sekretæren Eva Stennicke, tlf. 4928 3622.

Hvordan bliver jeg medlem af FAHS?

Du skal blot indbetale kontingentet (120 kr.) på vedhæftede girokort, hvor du venligst bedes skrive tydeligt navn og adresse med blokbogstaver.

Du får en velkomstgave!

Når vi har modtaget din indmeldelse, får du tilsendt et velkomstbrev, det nyeste nummer af medlemsbladet, diverse medlemsmateriale samt en af vore tidligere årbøger. Velkommen i amtets ældste lokalhistoriske forening!

Udarbejdet af FAHS i samarbejde med LBM-reklame 1998.

Skaf et nyt medlem til din forening!

Kære medlem

Frederiksborg Amts Historiske Forening har »åndenød«. Vores økonomiske situation er ved at blive så alvorlig, at bestyrelsen har besluttet at sætte alle kræfter ind på at forøge medlemstallet betydeligt i det kommende halve år. Uden en betydelig medlemstilgang må vi se i øjnene, at vi ikke fremover kan opretholde det høje aktivitetsniveau, vi hidtil har bestræbt os på at have.

I sidste nummer af FAHS-bladet kunne du i vores regnskaber for 1997 se, at vores udgifter og indtægter slet ikke harmonerer. Det er der mange grunde til, men først og fremmest er forklaringen, at det koster mange penge at udgive en kvalitetsårbog og opretholde den store medlemsaktivitet, Historisk Samfund har.

Bestyrelsen og medlemmerne kunne vælge at slække på kvaliteten af årbogen, undlade at udsende 4 årlige FAHS-blade og lukke for vores populære aftenudflugter. Men det er ikke dét signal, bestyrelsen hørte fra medlemmerne på generalforsamlingen i marts og ved vores udflugter i foråret. De mange aktiviteter er netop vores force, og uden dem, ville foreningen helt sikkert dø meget hurtigt.

Vi har mange gange skrevet, at du, kære medlem, er Historisk Samfunds egentlige aktiv. Uden dig var der ikke nogen forening. Og uden de mange

gode idéer og forslag, bestyrelsen modtager fra medlemmerne, ville det blive kedeligt at være medlem af Frederiksborg Amts Historiske Samfund. Hjælp med at gøre reklame for FAHS Bestyrelsen har derfor besluttet, at de næste to numre af FAHS-Bladet skal bruges til at gøre reklame for Historisk Samfund. Det skal forstås således, at du skal bruge FAHS-bladet til at gøre reklame for foreningen. Derfor finder du i dette blad et genoptryk af vores medlemsbrochure, som vi vil bede dig bruge i dit kommende arbejde som agitator for den forening, der giver dig:

- en flot årbog,
- 4 dejlige medlemsblade,
- 3 - 4 årlige udflugter

for kun 120,- kr. i medlemskontingent.

7 gode råd til hvervning af nye medlemmer:

- Er dine børn og børnebørn medlemmer?
- Reklamér for FAHS i din nærmeste familie.
- Reklamér for FAHS blandt dine venner.
- Er du medlem af en forening, en pensionistklub, eller går du til banko, så fortæl også her om FAHS.
- Læg en hvervebrochure eller flere hos din læge og hos din tandlæge.
- Kan du holde ud at se dine kolleger også i FAHS-sammenhæng, så fortæl om Historisk Samfund på din arbejds-

plads. Invitér een eller flere af din familie eller venner gratis med på efterårsturen til Frederiksværk. Hav altid en FAHS-brochure i din taske.

En boggave til alle nye medlemmer.

Medlemsbrochuren indeholder alle relevante oplysninger om Historisk Samfund. Når et nyt medlem har indbetalt 120 kr. på posthuset, sørger vi for, at det nye medlem kort tid herefter modtager en årbog som boggave sammen med det seneste nummer af FAHS-bladet og et velkomstbrev fra foreningen.

Vi sender dig gerne flere brochurer.

I dette blad er der som nævnt indhæftet en brochure. Det er selvfølge-

lig ikke nok, men det er, hvad bladet kan indeholde såfremt bladets vægt skal holdes inden for vores aftale med avisposten. Har du brug for flere brochurer, så er du velkommen til at ringe:

4920 0811

Historisk Samfunds sekretariat

4913 4331

Formanden, Henrik A. Bengtsen

4921 0098

Lars Bjørn Madsen, Helsingør
Bymuseum

-og vi vil sørge for, at du hurtigt bliver forsynet med det antal, du har behov for.

*Med venlig hilsen
Bestyrelsen.*

Sensommertur

til Frederiksværk Lørdag den 12. september.

Da museerne i Frederiksværk kun er åbne til den 15. september, er tidspunktet for FAHS's sensommertur ændret fra den 19. september, som der var annonceret i det forrige medlemsblad, til den 12. september. Vi mødes kl. 13.00 i Gjethuset, som ligger ved Torvet i Frederiksværk. Her vil fhv. sekretariatschef Herbert Hessner give os en orientering om byens historie, inden han ledsager os på en byvandring i det gamle Frederiksværk.

Herbert Hessner var en af initiativtagerne til Gjethusets genopfø-

relse. Efter sin pensionering er han ofte guide på byvandring i Frederiksværk for grupper, der er interesserede i byens historie.

1717-19 lod Frederik VI grave en kanal fra Arresø til Roskilde Fjord med henblik på at udnytte vandkraften ved industrielle foretagender. 1751 fik en franskmand ved navn E. J. Peyrembert privilegium på at oprette et kanonstøberi. Virksomheden gik imidlertid dårligt, og han måtte ret hurtigt opgive den efterladende en stor gæld til staten. 1756 forærede staten kanon-

støberiet til Just Fabricius og J. F. Classen, og fra nu af fik virksomheden navnet Frederiksværk. I 1761 blev Classen eneejer.

Johan Frederik Classen blev født i 1725 i Norge i det daværende Kristiania. I 1744 blev Classen cand. theol. ved Københavns Universitet. Han brugte ikke sin teologiske eksamen, men efter fem år slog han sig på handel med kanoner og andet krigsmateriel. Han var således ikke ukendt med de produkter, han fremover skulle beskæftige sig med.

J. F. Classen udviklede kanonværket til en strålende virksomhed. Han lod opføre adskillige bygninger, og efterhånden fremstillede han al slags krigsmateriel. Han lod således også opføre et krudtværk, som blev en betydningsfuld virksomhed. De fleste af hans produkter blev afsat til den danske stat, men nogle blev også solgt til eksport. Classen lod også opføre et jernstøberi og et kobbervalseværk, og til sine arbejdere lod han opføre huse. Han købte omfattende arealer omkring Frederiksværk, og han fik tilladelse til at oprette hovedgårdene Arresødal og Grønnessegård.

I 1789 oprettede Classen et testamente, hvorefter alt hvad han ejede skulle tilfalde et fideikommis, hvis overskud skulle anvendes »deels til at danne nyttige Mennesker til Statens Beste, til at understøtte og befordre Vindskibelighed og Arbejdsomhed i de nødvendigste Deele for Landets Vel, og til at hielpe og lindre Fattigdom og Elendighed«. Et beløb skulle gå til et seminarium eller agerdyrk-

ningsskole, der skulle etableres på det Frederiksværkske Etablissement.

Dagen før Classen døde den 24. marts 1792, ændrede han sit testamente og bestemte, at Prins Carl af Hessen Kassel skulle arve Frederiksværks Etablissement med alt, hvad dertil hører, og at agerdyrkningskolen skulle forelægges til Cortzelitze på Falster. Prins Carl skulle svare en årlig afgift til det af Classen oprettede fideikommis.

Prins Carl var søn af Frederik V's første hustru Dronning Louise's søster. Han moderniserede og udvidede virksomhederne. I 1804 skænkede han Frederiksværk til sin svigersøn den senere Kong Frederik VI. I 1840 blev Frederiksværk ren statsejendom. 1857 blev de store fabriksanlæg solgt til Anker Heegaard. Staten beholdt dog krudtværket og drev dette videre, indtil det blev nedlagt i 1965. En del af krudtværket er nu indrettet som fri-landsmuseum, som vi vil få forevist under vor byvandring.

Efter byvandringen, der er på ca. 1^{1/2} km og forventes at ville tage et par timer, vil der blive lejlighed til et kort besøg i bymuseet, som er indrettet i »Arsenalet« og »Projektilmagasinet«. Kl. 15.30 vil der blive serveret kaffe og kage i Gjethuset, hvor Herbert Hesnert vil fortælle os om Gjethuset. Pris for turen incl. entreer og kaffe er blot 40 kr.

Tilmelding til: Gudrun Lund Meyer, tlf. 42 95 32 05, Dorrit Rosenborg, tlf. 47 33 53 58 eller til Aase Zinck, tlf. 47 31 13 85 senest tirsdag den 8. september.

Udflugt

til Roskilde lørdag den 3. oktober 1998.

Roskilde er som bekendt fyldt 1000 år i 1998. Mange forbinder måske først og fremmest byen med domkirken. Roskilde er dog meget andet, og noget af det byen ellers har at byde på, bliver der lejlighed til at se nærmere på lørdag d. 3. oktober. Turen arrangeres i samarbejde med Farum lokalhistoriske Arkiv- og Museumsforening. Prisen er 75 kr, som dækker kaffe m. æblekage samt entré til Roskilde Museum. Farum lokalhistoriske Arkiv- og Museumsforening tilbyder gratis bustransport fra Farum Station kl. 12.00 og fra Roskilde igen kl. 16.15. Hvis man vælger egen transport er mødestedet kl. 13.00 på Stændertorvet i Roskilde.

Og hvad er det så vi skal se? Roskildes chefarkæolog Michael Andersen, der har stået for den spændende udgravning på Stændertorvet, vil vise os

resultaterne af dette arbejde. Den fornøjelse får dronning Margrethe også, når hun er på officielt besøg i byen den 4. september. Efter kaffen skal vi besøge Roskilde Museum. På museet har man naturligt nok en spændende samling af genstande fra Roskilde, men yderligere har museumsinspektør Frank Birkebæk formået kunstnerne Maja Lisa Engelhardt og Peter Brandes til at medvirke ved opbygningen af det nye Roskilde Museum 1997. Sammenstillingen mellem kulturhistorien og kunsten gør det muligt at se genstandene i en æstetisk dimension, der appellerer til den rene nydelse. Tilmelding til turen (max. 45 deltagere) senest onsdag d. 30. september til Farums Arkiver og Museer (42 95 89 48) eller Gudrun Lund Meyer (42 95 32 05).

Forsidebilledet

henviser til artiklen side 10 og viser, hvordan man støbte kanoner i begyndelsen af det 18. århundrede. På begge sider af ovnen er fyringshullerne åbnet for at skrabe slagger ud. Tømmerstilladset i baggrunden holder taljen, hvormed støbegodset hejses op af damgruben.